

HANNAH ARENDT

POLIITIKKONA

Hannah Arendt (1906-1975) tunnetaan Suomessa parhaiten teoksista The Origins of Totalitarianism (New York, Harcourt, Brace, Jovanovich 1951) ja The Human Condition (Chicago, The University of Chicago Press 1958), jotka tekivät hänet tunnetuksi toisaalta poliittisen toiminnan ehtojen teoreetikkona, toisaalta natsitotalitarismin kriitikkona. Vakiintuneen käsityksen mukaan kesken jäänyt ja vasta postuumisti julkaistu The Life of the Mind (New York, Harcourt, Brace, Jovanovich 1978) merkitsi paluuta politiikasta takaisin filosofiaan Immanuel Kantin, Arendtin kiistattomasti merkittävimmän esikuvan hengessä.

Arendtin poliittisen ja filosofisen profiilin piirtäminen pelkätään näiden hänen kolmeksi pääteoksekseen usein mainitun teoksen kautta tekee kuitenkin vääryyttä sekä niille itselleen että hänen muulle tuotannolleen. Viime vuosina onkin alettu lukea uudelleen myös Arendtin varhaisempia tekstejä, joiden kautta monet hänen pääteostensa kiistakohdista aukeavat aivan uudessa valossa.

Arendtin varhaistekstien lukemista uudelleen vaikeuttaa kuitenkin jatkuvasti niiden hankala saatavuus. Tämä koskee erityisesti hänen 1940- ja 1950-luvuilla julkaisemiaan juutalaisuutta ja sionismia käsitteleviä kirjoituksia. Ron Feldmanin toimittama erinomainen kokoelma *The Jew as Pariah. Jewish Identity and Politics in the Modern Age* (New York, Grove Press 1978) on vuosia ollut loppuunmyyty, eikä mitään ole tullut tilalle. Jerome Kohnin toimittamassa kokoelmassa *Essays in Understanding* (New York, Harcourt, Brace and Company 1994) julkaistiin kyllä uudelleen koko joukko Arendtin varhaistekstejä, mutta juuri juutalaisuuteen, pakolaisuuteen ja paariuteen liittyvät kirjoitukset jätettiin tarkoituksella ulkopuolelle, koska niistä on tarkoitus toimittaa erillinen kokoelma. Viime vuonna Jerome Kohnilta saamieni tietojen mukaan tämän kokoelman julkaisemista on kuitenkin lykätty tuonnemmaksi Arendtin Marx-käsikirjoituksen — joka sekkin antaa odottaa ilmestymistään — tieltä.

Tässä julkaistavat neljä pikkuesseettä ilmestyivät alun perin 1940-luvulla saksaksi New Yorkin saksanjuutalaisten emi-

granttien *Aufbau-Reconstruction* -lehdessä, eikä niitä ole sittemmin julkaistu missään muualla uudestaan. Arendt julkaisi tässä lehdessä toisen maailmansodan aikana yli neljäkymmentä kolumnia, jotka tunnetaan voimallisina itsenäisen juutalaisen armeijan apologioina. Tämä luonnehdinta on kuitenkin hiukan harhaanjohtava. Vaikka juutalainen armeija olikin yksi Arendtin vakioteemoista, hän käsittelee kolumneissaan myös monia muita päivänpolttavia teemoja, joista etualalle nousevat toisaalta sionistisen politiikan ja eurooppalaisen nationalismin kritiikki, toisaalta modernin valtiottomuuden ja pakolaisuuden uusien kasvojen tarkastelu.

Tässä julkaistavat esseet käsittelevät viimeksi mainittua teemaa. Kuten Arendt tuo sekä näissä esseissä että myöhemmin *The Origins of Totalitarianism* —teoksessa esille, valtiottomien ongelma sen eurooppalaisessa ilmenemismuodossa syntyi ensimmäisen kerran toisaalta vuosisadan vaihteessa Venäjältä ja muualta Itä-Euroopasta liikkeelle lähteneistä valtavista maastamuuttajavirroista, toisaalta ensimmäisen maailmansodan jälkeisistä surullisista yrityksistä ratkaista Versaillesin rauhansopimuksen synnyttämä kansallisten vähemmistöjen ongelma.

Kuten Hannah Arendt näissä esseissä esittää, 1900-lukua voidaan hyvällä syyllä kutsua poliittisen paariuden vuosisadaksi. Juuri viime vuosisadalla valtiottomien, pakolaisten ja siirtolaisten ilmiö saavutti mittasuhteet ja ilmenemismuodot, joihin vanha ajatus poliittisesta pakolaisuudesta ja turvapaikasta yksilöllisenä ratkaisuna ei enää ollut sovellettavissa. 1900-luvulla poliittisesta syrjinnästä ja eksklusiosta

tuli kokonaisten kansakuntien ja etnisten ryhmien systemaattista vainoamista ja tuhoamista.

Vuosituhanen vaihtuminen ei suinkaan merkinnyt tämän ongelman painumista historiaan, vaan se päinvastoin muovaa 2000-luvun alun sosiaalista ja poliittista todellisuutta ennennäkemättömällä tavalla. Arendtin ennustuksesta, jonka mukaan valtiottomien muodostama poliittinen, sosiaalinen ja oikeudellinen tyhjiö vain entisestään kasvaa ja horjuttaa yhä pahemmin kansallisvaltion rakennetta, on tullut 2000-luvun alun arkipäivää. Poliittinen paarius ei toisin sanoen jäänytkään vain 1900-luvun merkittävimmäksi poliittiseksi ilmiöksi, vaan se on uuden vuosituhanen alussa saamassa uusia, entistä dramaattisempia muotoja. Etenkään Euroopassa keskustelua poliitikasta, demokratiasta ja osallistumisesta ei voida enää käydä ilman keskustelua poliittisen kansalaisuuden rajoista, siis siitä, kenelle Eurooppa kuuluu ja ketkä saavat jakaa sen keskenään.

Tässä yhteydessä Arendtin 40-luvun esseet ovatkin äärimmäisen ajankohtaisia. Toisaalta ne muistuttavat, että valtiottomuuden, pakolaisuuden, siirtolaisuuden ja poliittisen syrjäytymisen teemat eivät suinkaan ole aivan viimeaikaista perua, vaan kysymyksessä on pikemminkin koko 1900-lukua muovannut eurooppalaiseen poliittiseen todellisuuteen kuulunut ilmiö. Toisaalta juuri niiden avaama historiallis-poliittinen perspektiivi muistuttaa, että nykymuotoiselle poliittiselle syrjäytymiselle on turha etsiä yksilöpohjaisia ratkaisuja siinä määrin kuin kysymyksessä on ihmisten poliittisen olemas-

saolon määrittelemisen uudelleen ympäristössä, jossa kansallisvaltio ei enää raamita kaikkea politiikkaan liittyvää entisellä tavalla.

Niille, jotka ovat lukeneet Arendtinsa päivänpoliittisesta tapahtumisesta etäisyyttä ottavana politiikan teoretikkona ja filosofina, nämä esseet ovat kiinnostavaa luettavaa myös toisessa mielessä. Niissä nimittäin esittäytyy aktiivisesti juutalaiseen politiikkaan sekaantuva ja kantaa ottava Arendt, joka ei kaihda kärjekkäitäkään kannanilmaisuja.

Itse asiassa Hannah Arendt oli poliittisesti aktiivisimmillaan ja ”sionistisimmillaan” juuri 40-luvulla. Suuri osa hänen ajastaan ja energiastaan kului pakolaispolitiikan ohella Palestiinan kysymyksen ratkaisuyrityksissä. Hänen edustamansa federalistinen linja, jonka mukaan Palestiinaan perustettava juutalaisten ja palestiinalaisten keskenään yhdenvertaisesti jakama valtio olisi ollut ensimmäinen askel kohti laajempaa välimerellistä eurooppalaista federaatiota, koki kuitenkin karvaan tappion ja sen myötä Arendt vetäytyi pysyvästi käytännön politiikasta.

On myös hyvä muistaa, että 40-luvun poliittisesti aktiivista vaihetta edelsi oma-kohtainen kokemus pakolaisuudesta 30-luvun Pariisissa ja työskentely juutalaisten Palestiinaan muuttota organisoineessa the Jewish Agencyssa, internointi Etelä-Ranskassa sijainneelle Gursin leirille ja rahaa ja hyviä suhteita edellyttänyt emigroituminen Yhdysvaltoihin vuonna 1941.

Näihin kokemuksiin liittyi ankara pettymys erityisesti Martin Heideggerin — Arendthan oli Heideggerin oppilas ja mielitetty — filosofian kykyyn hahmottaa maailmaa poliittisesti mutta myös pettymys saksalaiseen filosofiaan laajemminkin. Jälkeen päin Arendt on todennut, että 30-luvun Saksassa järkyttävää ei ollut se mitä natsit tekivät vaan pikemminkin se mitä omat ystävät tekivät (ks. ”What Remains? The Language Remains. A Conversation with Günter Gaus”. Teoksessa *Essays in Understanding*). Tällä Arendt viittaa lähes täydelliseen poliittiseen sokaistumiseen ja arvostelukyvyyttömyyteen, jonka valtaan saksalaiset joutuivat totalitarismin ilmiön edessä ja joka esti heitä vastustamasta tehokkaasti natsien politiikkaa vielä kun siihen olisi ollut aikaa.

Kaiken kaikkiaan nyt julkaistavien esseiden kautta on mahdollista tutustua poliittisesti intohimoiseen ja kantaa ottavaan Arendtiin, jonka rohkeat ja omapäiset arviot kestävät myös jälkiviisaan tarkastelun.